

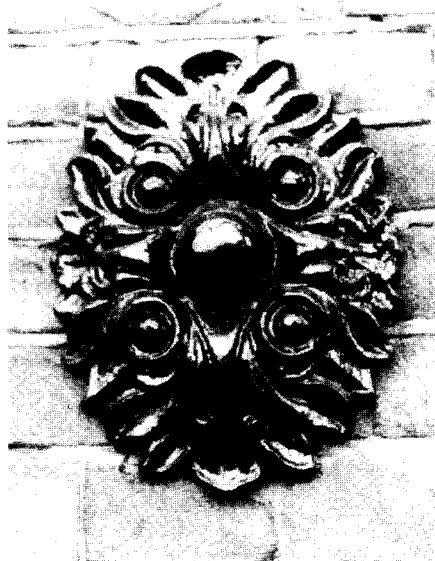
In april '87 verscheen de eerste aflevering van De Roerom. Het blad presenteerde zich als 'nieuws-, service en communicatieblad ten dienste van parochies, om een handje te helpen de gang er in te houden'. Inmiddels loopt de elfde jaargang van tien afleveringen. In maart '97 valt het honderdste nummer van De Roerom bij ruim tweeënveertighonderd abonnees op de mat. De doelstelling is in de loop der jaren bijgesteld. Het blad wil allen die belangstelling en zorg hebben voor kerk en samenleving een handje helpen. Daarbij heeft De Roerom vooral oog voor wat er aan de basis en in het veld gebeurt.

Ontwikkelingen die op gang komen en initiatieven die genomen worden vullen het blad; ook de strubbelingen die zich voordoen en reflecties daarop. Bij het verschijnen van het honderdste nummer vraagt de redactie, die geheel uit vrijwilligers bestaat, zich af welke geest de laatste decennia door kerk en maatschappij rondwaart en wat de processen die gaande zijn met elkaar gemeen hebben. Peer Verhoeven is gevraagd zijn gedachten en vermoedens daarover op papier te zetten. Hij is lange tijd werkzaam

geweest in pastoraal en onderwijs, heeft bijbelwetenschappen als vakgebied en besteedt nu zijn tijd aan het verzorgen van publicaties, het redigeren van De Roerom en het schrijven van teksten voor meditatieve gemeenschapsvieringen, waarin hij koor en volkszang leidt. Hij is vertrouwd met de katholieke traditie in Nederland. Hoewel geen totaal vreemde in Jeruzalem, meet hij zich geen oordeel aan over andere kerken, laat staan over de niet christelijke godsdiensten in ons land. In 'Omwille van Nu en Straks' geeft hij het gedachtengoed weer dat ons, met de nodige varianten, inspireert om voor De Roerom te werken en te schrijven. Wij leggen 'Omwille van Nu en Straks' voor aan enkele mensen, van wie we weten dat zij vanuit hun positie in kerk en maatschappij met het reilen en zeilen van onze samenleving bezig zijn. Wij hopen dat zij hun reactie hierop kenbaar willen maken en ons toestaan deze, na overleg, in een van de komende afleveringen van De Roerom te publiceren.

■ Redactie De Roerom

Meer dan eens heb ik me laten ontvallen, dat de wijze waarop de kerk het christelijk geloof in leer, rituelen en structuren vertaalt, niet strookt met het religieuze besef zoals dit aan haar basis in de westerse samenleving groeit. Daardoor worden veranderingen in godsdienstig beleven al heel gauw als tekenen van verval bestempeld en krijgen nieuwe initiatieven vaak weinig of geen gezaghebbend support. Met name de laatste jaren heb ik, zeker niet als eerste of enige, ook tegen bepaalde maatschappelijke ontwikkelingen bezwaren van, religieuze aard geopperd. Religieus zijn wordt echter zeer verschillend verstaan. In het dagelijks spraakgebruik worden kerk, godsdienst en religieus besef vaak in één adem genoemd. De bezinning op wat er de laatste decennia in kerk en maatschappij gaande is, heeft mij echter geleerd dat er niet te verwaarlozen verschillen tussen deze bestaan. Ook de jarenlange omgang met jeugdige mensen - vaak al in de tweede of derde generatie onkerkelijk, met weinig feeling voor of kennis van de bronnen van het christendom - heeft me duidelijk gemaakt dat onkerks nog niet onchristelijk en ongodsdienstig nog niet onreligieus betekenen. Om wat volgt begrijpelijk te maken, dien ik in het kort uit te leggen wat ik onder religieus besef versta.

Religieus

Het woord is afgeleid van het latijnse religere, wat verbinden betekent. Religieus wil zeggen: zich verbonden weten. Al jaren geleden gaf de Utrechtse psychiater prof. dr. H. Rümke er een omschrijving van: 'Het zich zinvol ingeschakeld voelen in het geheel van het zijnde, dat gevoeld wordt als oergrond van alle delen, die als grond van mijn grond gevoeld wordt'. In deze omschrijving, voorzover geciteerd, zijn het geheel van de werkelijkheid en de band die daarmee beleefd wordt, centrale begrippen. Zich zinvol ingeschakeld voelen klinkt mogelijk wat werktuiglijk; misschien spreekt 'zich opgenomen en gedragen voelen' meer aan. De omschrijving van Rümke is vaag. Dit kan niet anders, omdat het religieuze besef een beleving is die zoals liefde, leven en lijden niet in woorden te vatten valt. Godsdiensten daarentegen hebben hun profet en heilige boek, die de werkelijkheid een naam en de band er mee inhoud geven. Geloofsgemeenschappen zoals de kerken stellen aan de hand hiervan hun belijdenis op, formuleren leefregels, scheppen belevingsvormen en structuren. De religieuze intuïtie is in zekere zin amorf, vorm- en naamloos. Maar zoals gevoelens van geluk, verdriet en genot zich op de een of andere wijze uiten, zo treedt ook het religieuze bewustzijn naar buiten. Het besef van de werkelijkheid en de band

daarmee beleefd sippelen als water godsdienst en kerk, gezin en samenleving, maatschappij en politiek binnen. Het innerlijk religieuze besef moet stroken met de vormen waarin het naar buiten treedt. Verandert de kijk van mensen op de werkelijkheid en wijzigt zich de band die er mee beleefd wordt, dan zullen bepaalde vertrouwde belevingsvormen in verval raken of een andere inhoud krijgen; er kunnen ook, meestal moeizaam, nieuwe ontstaan. Is er geen innerlijk gevoelen, dan ontstaan er geen uiterlijke vormen, tenzij holle frasen. Strookt het uiterlijk niet met het innerlijk, dan raken niet alleen de belevingsvormen in diskrediet, maar wordt ook de innerlijke beleving in haar ontwikkeling belemmert. De veranderingen in kerk en samenleving zijn eerder te constateren dan de nieuwe religiositeit naam te geven is.

Veranderlijk

Het besef van het geheel van de werkelijkheid en de band die mensen er mee beleven, veranderen doordat de kennis van leven en natuur groeit en de wijze van bestaan en kostwinning zich wijzigt. Er wordt vaak zeer generaliserend over God in de Bijbel gesproken. Maar dit boek laat heel duidelijk zien, hoe met het veranderen van het werkelijkheidsbeeld zich ook het godsbeeld ontwikkelt. Voor de tijdgenoten van Abraham was de wereld zo groot als de weiden die het vee begraasde en de familie leden telde. Hun God was een familiegod, van wie ze zich voor voedsel, vee en nageslacht afhankelijk voelden. Ze vereerden hem bij bron, boom of berg en wilden hem met offers gunstig stemmen. David vormde uit meerdere familieclans één volk, dat zich een vaste woonplaats verwierf. God werd een nationale god, die ten koste van andere naties opkwam voor land en volk en in de tempel van de stad verbleef. Het offeren van dieren hield aan, maar kwam onder kritiek van profeten die vroegen om gerechtigheid en trouw als eerbetoon aan God. Door ballingschap en diaspora maakten de joden kennis met andere volken en culturen. Het beeld van de universele God, schepper van hemel en aarde die alles en allen te boven gaat, ontstond. Voor Jezus van Nazaret is God het hart van het leven, dat hij Vader noemde en die hem in mens en natuur aansprak. Door meer kennis van het leven en de ontwikkeling van nieuwe bestaansmogelijkheden veranderen bij mensen het bewustzijn van de werkelijkheid en de beleving van hun band met haar. Dit heeft zijn invloed op alle sectoren van het menselijke bestaan.

De kennis van het leven is in de loop der eeuwen met name in het Westen sterk toegenomen. De aarde die lange tijd als een platte schijf op het water gezien werd, blijkt een bol te zijn. Later kwam de ontdekking dat niet deze aardbol maar de zon het centrum van het heelal of ons zonnestelsel is. Schokkende ontdekkingen die vertrouwde denkbeelden op losse schroeven zetten en geharnaste structuren aan het wankelen brachten. De gevestigde orde die geneigd is zichzelf eeuwigheidswaarde toe te kennen, voelt zich bedreigd en slaat van zich af. De discussies worden meer door emoties bepaald dan in redelijkheid gevoerd. Een nieuwe kijk op de werkelijkheid lijkt de mensen in de straat aanvankelijk ongemoeid te laten. Totdat blijkt hoe hun doen en laten, denken en geloven er 'ongemerkt' door veranderd is. Vertrouwde ideeën, belevingsvormen, normen en waarden spreken niet meer aan. De mensen komen er passief of actief tegen in verzet door zich stilzwijgend aan de bestaande orde te onttrekken of er openlijk tegen in 't geweer te komen. De 'geest van de tijd' heeft hen nillens willens van het verleden vervreemd en het heden in de war gebracht, terwijl de toekomst nog in nevelen gehuld blijft. Ook de Bijbel toont hoe de nieuwe geest telkens strijd en spanning veroorzaakt. Het veranderde religieuze besef heeft zich al diep genesteld en voor een kaalslag onder vertrouwde belevingsvormen gezorgd, voordat het onderkend en een naam gegeven wordt.

Een nieuwe visie

In het midden van de vorige eeuw werd ruchtbaarheid gegeven aan de wetenschappelijk onderbouwde hypothese, dat het leven op aarde niet in één week geschapen is, maar zich in een eendeloos proces geleidelijk of via crisismomenten ontwikkeld heeft. Er ontstond zich een discussie tussen aanhangers van deze hypothese en hen voor wie het bijbelse scheppingsverhaal (Gen. 1, 1-2, 4) de ware gang van zaken vertelt. Niet iedereen heeft de strijdbijl opgeborgen, maar de vraag over het gelijk van de evolutiehypothese of het scheppingsverhaal is een goeddeels gepasseerd station. Het eerste hoofdstuk van Genesis is een geloofsbelijdenis; de Evolutieleer is weliswaar niet sluitend bewezen maar kan zich op geconstateerde feitelijkheden beroepen. Ze heeft de samenleving sterk beïnvloed. Procesmatig denken en doen is regel geworden; alles heet in ontwikkeling; dynamisch in plaats van statisch; zijn is worden en leven groeien; er worden scenario's voor de toekomst geschreven. De westerse maatschappij lijkt op groeien en produceren gefixeerd te zijn. Er is sprake van een drang tot maken die tot rusteloosheid, overspanning en stress leidt. Kweken, telen en fokken lijken uit de gratie, terwijl werken niet als beleving van binnenuit, maar als gehonoreerde productieve arbeid gewaardeerd wordt. De evolutiehypothese heeft de kijk van mensen op de werkelijkheid en daarmee hun religieuze besef veranderd. We wijzen op twee implicaties van deze nieuwe visie, die ons inziens zeer relevant zijn.

Uit het scheppingsverhaal is afgelezen dat er een strikte scheiding is tussen de schepselen beneden en de Schepper boven. De natuur is als het ware ontgoddelijkt. Volgens de evolutieleer ontwikkelt het leven zich van de ene naar de andere, hogere, levensvorm. Blijkbaar is de energie daartoe met het leven gegeven, in onze werkelijkheid werkzaam aanwezig. In geloofstaal betekent dit, dat God Schepper van alles minstens ook in zijn schepping present is. Wie Hem zoekt, kan Hem hier vinden. Het besef dat de scheppingsenergie in de natuur of dat de Schepper in zijn schepping aanwezig is, heft de ingeburgerde dualiteit tussen God en onze werkelijkheid op. Al gaat God alles en allen te boven, Hij is ook in mens en alle leven aanwezig; meer dan rakelings nabij.

In het scheppingsverhaal worden de verschillende levensvormen na en naast elkaar geschapen. Plant, dier en mens blijven wie en wat ze zijn. Volgens de Evolutieleer zijn ze in een lang proces uit elkaar voortgekomen en niemand weet tot wat of wie ze zich uiteindelijk ontwikkelen. Alwat is en alwie zijn staan niet naast

elkaar, maar zijn als door een band van bloedverwantschap met elkaar verbonden. De nieuwe visie impliceert één heilige en te heiligen werkelijkheid en de wezenlijke verbondenheid van alles en allen met elkaar. De ruimtevaart, die de barricade tussen hemel en aarde neerhaalde, bevestigt het beeld van de éne werkelijkheid. Dit is in 'n paar zinnen vlugweg op te schrijven. Het moet echter doorvoeld worden om aan het licht te brengen wat dit voor het hedendaagse religieuze bewustzijn en voor het verstaan van de tekenen des tijds betekent.

Wat Hij wil en voorheeft, legt Hij
mensen in hun binnenste,
grift het in hun hart.

Ze hoeven elkaar niet langer
op Hem attent te maken, want
iedereen kent Hem uit zichzelf.

Jeremia 31

Eenwording

Het bewustzijn van één bezielde samenhangende werkelijkheid dringt in alle sectoren van het leven door. Grenzen en slagbomen verdwijnen. Europa wordt één, al kan dit verschillend gerealiseerd worden en betekent eenheid geen uniformiteit. Er groeit een wereldwijde communicatie, die hopelijk niet in een kakofonie onttaardt. De mens laat zich niet meer omschrijven als een wezen dat een ziel en een lichaam heeft, maar als een belichaamde geest of bezielde lichaam; artsen houden hiermee terdege rekening. Arbeiders zijn medewerker gaan heten, boerenknechten agrarisch assistent.

De samenleving is tolerant geworden. Wie anders gevaren of anders geaard is, wordt niet genoodzaakt zich te verstoppen. De straat wordt bont gekleurd door mensen van allerlei kleur en cultuur, ras en taal. De overheid geeft hen een plaats in onze samenleving en waar zij een steek laat vallen springen hulpgroepen bij. Ook de emancipatie kent eenheid en verbondenheid als drijfveer. Dit niet alleen verstaan als gelijkwaardigheid en gelijkberechtiging van vrouw en man, maar tegelijk als herwaardering van het vrouwelijke door kerk en samenleving. De democratie heeft, minstens in principe, een einde gemaakt aan de almacht van één of enkelen en de onmondigheid van alle anderen. Er is, hortend en stotend, onder de christenen een oecumenisch proces op gang gekomen. De wereldgodsdiensten, al geldt dit niet voor iedereen en overall, krijgen waardering voor elkaar en de bekeringsdrang neemt af. Er is zoveel gemeenschappelijks; er schuilt zoveel waarachtigs in ieder van hen en naar dé waarheid kunnen mensen hoogstens tasten en zoeken. Tolerantie, emancipatie, democratisering en oecumene zijn in mijn ogen zeer hoopgevende ontwikkelingen, waartoe het nieuwe bewustzijn van de werkelijkheid ons inspireert. Eenheid en verbondenheid zijn hun waarmerk.

Sprekende tekenen

Deze nieuwe of hernieuwde religiositeit, niet door scheiding maar door eenheid gekenmerkt, is de laatste decennia in de kerk ontegenzeggelijk doorgebroken. We kunnen hier slechts enkele fenomenen daarvan noemen.

Tijdenlang leerde de catechismus, samenvatting van de kerkelijke leer, dat 'hiernamaals gelukkig zijn' de zin van ons bestaan uitmaakt. Dit veranderde in 'hiernamaals en hier'. Aanvankelijk beleden gelovigen hun schuld tegenover God; later tegenover Hem

